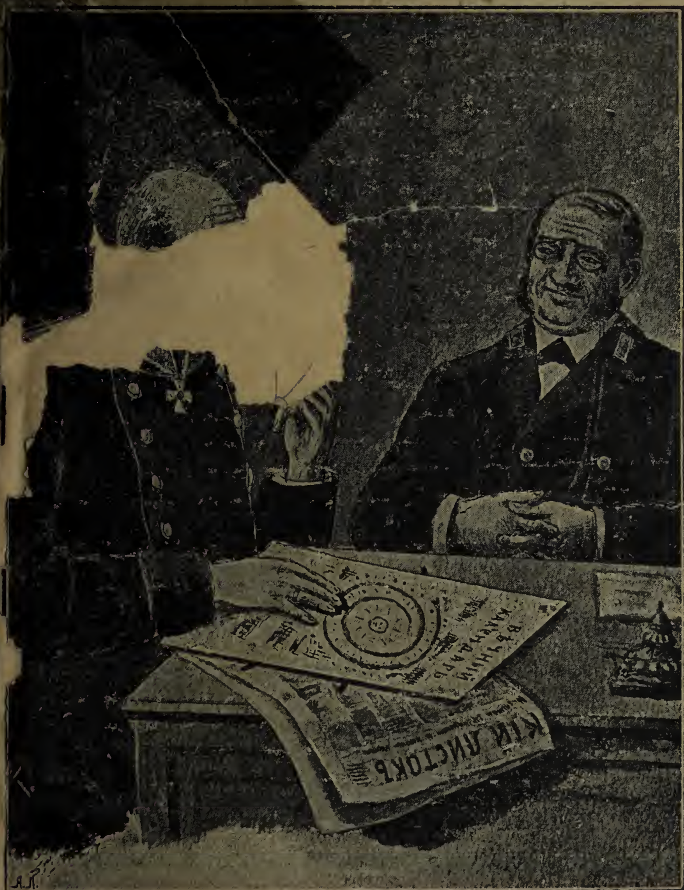
Трицько Коваленко.

Вічний календар

Накладом „Українсько-руської Видавничої Спілки“.

КИЇВ—1913.
Друкарня 1-ої Київ. Друкарськ. Спілки. Трьохсвятит. 5.

ПРИЙМАЄТЬ СЯ ПЕРЕДПЛАТА НА РІК 1913
на український місячник літератури, науки й громадського життя

Літературно-Науковий Вістник

ЩО ВИХОДПТЬ ДАЛІ. КНИЖКАМИ ПО 12—15 АРК.

при близшій участи **В. Винниченка, М. Грехтера, М. Грушевського, М. Євшана. О. Кобелянської, М. Коцюбинського, В. Леонтовича, Лесї Українки, О. Олеся, Л. Старицької-Черняхівського, Л. Цегельського** і инш.

Містить белетристику оригінальну й переклади—повісти, оповідання, драми, статті з української історії, літератури, суспільної економії й и... ...их областей знання; огляди літератури, науки й ... ...льно-політичного життя; критику й

Завідує Київським ві...

Редакція і головна контора: К... ...28.
Контора львівська: ул...
(Lemberg, Supinski-str. 21, An... ...Litterat...
Wissenscha...

Передплата для Россії: на рік 8 руб.; за пів року 4 р. 50 коп.

З огляду на тяжкі матеріальні оботавини нинїшнього українського життя передплата на Літер.-Наук. Вістник в 1912 р. для незамоыних учнїв, студентів, сельських учителїв і учительок, низших служащих, робітників і селян знижена на 6 рублїв (коли вони передплачують журнал просто з контори).

Кому трудно відразу, нихай присилає на перше число кожного місяца по 1 руб., поки збереть ся повна передплата. а журнал посилатиметь ся зараз.

Книгарням і всяким посередникам від передплати 5%, коми вона повна (8 руб.) і виплачуєть ся вся відразу.

Комплєкти журналу за попередні роки продають ся по 8 руб.

Цїна книжки осібно 85 к.

Вид. Л. Старицька-Черняхівська. Ред. **О. Лисенко.**

Kovalenko, Hryts'ko

Грицько Коваленко.

Вічний календар.

Накладом „Українсько-руської Видавничої Спілки“.

КИЇВ—1913.
Друкарня 1-ої Київськ. Друкарськ Спілки. Трьохсвят. 5.

I.

Давно колись в одній московскій ґазеті можна було прочитати таку патріотичну замітку:

„Хоч Французи та Анґлійці й хвалять ся, ніби подужали нас у Севастополі (подужали-б вони батька лисого, як-би ми не попустили, зважаючи на волю Божу), і кажуть, що ми повинні у їх учити ся усякої мудрости; отже усім щирим патріотам видима річ, що ті народи дійшли вже до краю, що вже від їх трупом тхне; а наш Російський народ, повний глибокої віри і смиренного духа, переможе усякі напасти і пануватиме в світі, особливо, коли й иньші Словяньскі ріки зіллють ся в Російському морі. Західні народи суєтно марнують час і гроші, ціле життє від колиски товчуть ся по всяких школах. А наш чоловік тільки з надією на Бога та на „авось" і без шкіл та суєтної науки перемудрить усїх тих безбожників.

„Нехай Німець ломає собі голову, вигадуючи хитрі пристрої до роботи, машини; а наш чоловік з самою „дубинушкою" гори поверне... Нехай пропащий Захід має безліч лїкарів і робить величезні заходи для оздоровлення городів і сел. А наші люди і так не боять ся смерти, та й не шкода, як умре багато, бо натомість народить ся ще більше. Нам життє не дороге, нам на все начхати, наші люди з безмірним терпіннєм і смиреннєм, мовчки переживуть усї напасти. А ворогів, як до чого дійдеть ся, шапками закидають. Розумійте, язици, і покоряйте ся!

„А щоб знали вороги, що й ми можемо вигадувати хитрі построї, аби схотїли, то ми вкажемо хоч-би на два сотворіння російськаго ґенія: самовар і вічний календар. Що до самовара, то сей благочестивий апарат усїм добре відомий. А вічного календара недавно утворив хоробрий ґенерал, севастопільский герой, князь Ахматов. Се імя на віки зістанеть ся записане золотими буквами у нашу свято-русскую історію.

„Апарат князя Ахматова на стільки дивний, що показує днї і числа, і місяцї усїх часів, минулих від початку світа і будучих аж до кінця світа. Нїчого рівного мізерний Захід не міг вигадати нїколи.

„Нехай же тепер насмілить ся хтось казати, що нам ще треба учити ся у західних народів! Нї: ми тільки повинні дякувати Богови і промовити: радій і весели ся, православний народе, бо настають для тебе часи слави і щастя!

„А хто хотїв-би лїпше взнати той дивний апарат князя Ахматова, той може його купити по цїнї 1 р. 50 к. (вказана адреса), і ми певні, що нїхто не пожалує грошей, а придбає собі, своїм дітям, онукам і найдальшим нащадкам — найкращу спадщину, показчик усїх днїв на вічні часи....“

Ґазету, де було се надруковано, читали здебільшого купцї і челядники з „Охотного ряда“, околодочні, дворники, доглядачі домів, — люде все певні, патріотичні. Вони може й раділи з того, що поганий Захід на віки посоромлений; та мабуть були байдужі до вічности, минулої і будучої, і через те Вічного Календара не куповали.

Виходить, що ґенерал Ахматов дурно втрачав ся на вино і закуски в трактирі для молодця — писателя тієї ґазети, де появила ся потім замітка, наведена нами.

Надумав ся ґенерал поїхати у Петербург, — там оцїнять його щасливе винайденнє. Узяв він з собою на зразок кілька примірників свого калєн-

дара і того нумера ґазети, де була тая замітка, та й поїхав.

Ахматов родом був з якоїсь Туркменскої орди; дід його записаний був князем тому, що мав багато жінок і коней. Під час створення Вічного Календара Ахматов був уже старий, сивий, лисий і з хорими ногами. Ноги були застуджені під час походу і війни з мужиками ***ської ґубернії, що колись були, ще за панщини, збунтовали ся. А старий слуга ґенералів нишком поясняв, що пан занепадає після близької знайомости з циганками. Ну, та се вже було давно.

Скоро після Кримської війни Ахматова обвиноватили за якусь провину, та не покарали, тільки звеліли кинути службу, визначили пенсію і більше не турбували.

Маючи багато зайвого часу, ґенерал дійшов до щасливої думки зробити такий пристрій що показував-би числа і роки, щоб не треба було щороку куповати календара та щоб завсїди знати, коли роздаватимуть пенсію.

Робітник з сусїдньої лїтоґрафії, що вмів трохи малювати, поміг довести сю думку до пуття. Ґенерал був певний, що нікому ще не приходила до голови така щаслива думка.

На великій картонній таблиці посерединї намальований був кружечок — сонце, з очима й ротом, а навкруги — числа; щоб роздїлити рядки чисел, намальовано зелено-бронзову гадюку, що скрутила ся аж тричи. Далї були дїрочки а проти їх зісподу пересовувалися числа й знаки, і зодіальні фіґури.

Поки календара роздивляла ся цензура (звичайна, а потім духовна), поки він друкував ся, минуло багато часу. Для *вічного* календара се байдуже!

Ґенерал тим часом міркував та рахував, і де — далї добачав усе більшу вагу свого твору. З його вийде велике добро людям, державі, — думав він.

І як приїхав у Петербург, то казав панам-начальникам:

— Я кров свою проливав на полі бранному, якже затихли громи війни і настав час мирної праці, я день і ніч клопотав ся, аби вигадати щось таке, що побило-б усїх ворогів нашої держави, — сильнїще, ніж кулї та шаблї. І я щасливий, що досяг сього. Я вигадав такий пристрій, якого ще не бувало, який разом допоможе нам, 1 — засоромити гордий Захід і довести, що він мусить у нас учити ся; 2 — поставити державні фінанси так добре, щоб народ нїколи не затягав „недоимок" та щоб платив усе точно, що з його належить ся; 3 — викоренити усї єреси і росколи, і саму штунду, і ще й привернути до правдивої віри тих, що досї блукають у темряві лютерства та латинства; 4 — викоренити крамолу, проти-державні напрями і посїяти в народї насїння правдивої науки; 5 — збогатити наших селян — хлїборобів і всїх людей, усякого стану.

— Се добре, — мовив пан, слухачи. — А якже те все станеть ся.

— Ось як, дивіть ся самі. Се — Вічний Календар. Він показує не самі тільки днї, місяцї, числа; він також показує *в руцї лїто, круг сонця, індікт,* і все по православному счисленню. Через те, хто має сей апарат, той зараз закине рахувати днї по латинському способу, а пристане до нашого обряду. Далї, усїм відомо, що всякі єреси та росколи повстають через хибну хронольоґію. То ся моя вигадка покаже і поправить усї хиби і всї помилки, бо тут видні усї роки від початку світа. Дивіть, се — О, нуль, бо не було нїчого. Відтак — перший день творіння, число перве, рік первий...

— А покрутїть лишень, нехай апарат покаже той день, коли Господь ущасливив Адама, подарувавши йому жінку,

Ахматов крутить, крутить, а тодї й каже:

— У Битописанії про се, здаєть ся, нїчого не-

має, у який саме день то було. Через те і апарат не показує... Тепер розглянемо сю річ з економічного боку. Через що, на вашу думку, у нашій державі так часто буває голод? Через що хліб не родить?

Багато є причин.

— Багато! А яка найбільша, найперша? Я довго про се думав і дійшов: хліб не родить через те, що мужик дурний, не знає, коли саме треба срати, а коли сіяти. Не знає свого часу, не вміє рахувати, а хибно рахує — від Масниці до Великодня, від Вшестя до Пречистої.. Через те все лихо. Якби мужик мав отсю машинку, то вона б йому показала точно усі дні й числа, і він без помилки знав би, коли сіяти, орати, жати.

Далї, Ахматов невтомно говорив:

— Фінанси! Через що у нас грошей мало? Причина та сама...

Виходило, що у нашій державі усі розбагатіють, як тільки матимуть Вічний Калєндар. Так само і в справах з усякими крамолами та революціонерами сей дивний твір мав дати раду.

Отак ходив Ахматов до великих панів, показував нумер московської ґазети і свій апарат.

Аж ось один пан — начальник якогось департамента, аби вдовольнити старого ґенерала, приказав, щоб усі волости купили по одному калєндару. Се було дуже добре, бо волостей у Росиї багато і ґенерал разом роспродав ціле виданнє. Разом з тим народ придбав многоцінний апарат, що має силу збагатїти і ущасливити людей.

У кожну волость прислано по одному примірнику калєндара і „ключа“ до його: се така книжечка, показчик, як управляти ся за апаратом. І за те все узято з громадських грошей по півтора карбованця.

Присланий був той калєндар і в нашу Білашівську волость. Там його прибили до стїни, пробували наставляти й крутити, як сказано у „клю-

— Через що у нас так часто буває голод? — Хлїб не родить через те, що мужик дурний...

чі“, та тяжко було розібрати, що й до чого. Хіба сам ґенерал може з-умів-би вказати, як поводити

ся з його апаратом. Тоді писар закинув „ключ“ до шафи з старими паперами, де добре жило ся мишам, і промовив:

— Се мабуть такий Вічний календар, що вічно нічого не показує. Нехай же він стоїть собі на стіні до віку.

Довго він там стояв, аж почорнів, бідний. Показує небувалі числа і знаки. Рік виглядає 13082, місяця немає, день 4 – 8 в. Зелена гадюка ніби заснула до якого часу. А після того, як минулого року баби мазали стіни у волости, та трохи мабуть поворушили таблицю, рік став 07, день 33, а сонце, намальоване посередині, трохи не осліпло на одно око, бо молодиця заляпала віхтем теє око. Після того обличє календара мало вигляд ще сумніщий. Та на його мало хто дивив ся.

І ніхто не вмів би вгадати, що показує, що пророкує Вічний Календар, чи то добре, чи що лихе. І зістав ся він таємний і незрозумілий, сокровище премудрости, що її ніхто не відчитає; скарбниця, що від неї ключ закинутий у море. („Ключ“ давно вже ззїли миші).

Один тільки чоловік на все село, Омелько „пророк“, що йому відкриті були тайни зір небесних і тайни думок людських, — той иноді було зайде до волости, скоса гляне на темну таблюцю і щось собі міркує і шепче...

Не один уже писар перемінив ся у волости, а ще більше старшин.

Писар Йовхим нераз, буває, втомившись, або й випивши, лежить у „присутствії“ на лавці і придивляєть ся до Вічного Календара, до гадюки, що тричи скрутила ся округ сонця. А сонце дивить ся своїм круглим лицем і наче всміхаєть ся.

Буває, писар лежить, випивши, лямпа блимає, а лице календара моргає до писаря, наче щось має сказати. Лице „сонця“ справді було не більше мідного пятака, а тоді здавало ся великим, і писар розмовляв з Вічним Календарем, як із живим.

— Ти — вічний!.. А я тут побуду рік-другий, тай геть. Не треба пяниці, не треба хабарника! А побув би ти у такому пеклї, як я, то ще й не так запив би...

Лице на таблиці робило ся сумним, воно жалїло бідного Йовхима, воно одно знало, що в його на серці. А люди — рід лукавий і недобрий...

— Вічний єси! — озиваєть ся знов Йовхим. — Того ж то лице твоє так змарнїло і око в тебе закисло. Иньшим разом Йовхим озиваєть ся.

— А ну, скажи, чи прийде до мене сьогодня Одарка?

Лице насмішкувато глянуло, прищуривши одно око, наче хотїло вимовити:

— Пяниця ти непросипущий, та ще й роспутник.

— Так що ж! — одмовляє Иовхим, — яке тобі до того діло? Ти єси Вічний, тобі байдуже все, а моє життє дочасне, я чоловік грішний. Ти на мої гріхи не диви ся і не насміхай ся! Стій собі на стінї до кінця світа.

Лице ще більше скривило ся і показало язика.

Йовхим розсердив ся, вхопив чорнильницю і пошпурив... На стінї появили ся чорні плями, а лице знов насміхало ся, що Йовхим не поцілив. Знеміг ся він, перепив ся, рука невірна, тремтить.

І не раз лице теє бачило, як бідний Йовхим плаче...

II.

Маленька лямпа з розбитим склом блимала і чадїла на старому голому столї, а біля неї зігнув ся хлопець Терешко з русявою, аж білою головою, худий і малий, хоч мав уже 12 літ. Він старанно переписував якусь оповістку і думав про ті часи, коли вже він справдї навчить ся добре писати і дадуть йому за те плату хоч по одному карбованцю на місяць. А тепер йому не дають ще нїчого: він учить ся писати, на те його батько й віддав до волости. Може колись вивчить ся, виросте, буде помічником писаря, а далї, — дасть Бог, — і писаром.

Був тоді пізній осінній вечір. Старшина ще в день поїхав на села, писара покликали на бенкет у вечері, писарчуки скінчили роботу і поросходили ся. В волости зістали ся тільки дід — сторож і Терешко. Дід випивши лежав на печі, як мертвий. Терешко ночував у волости у тій хаті де й сторож.

Довго працював Терешко при чадній лямпі, аж йому вже спати схотїло ся. Він росправив ся, потяг ся, потупав по хаті, тоді знайшов свою торбу, витяг черствого хлїба та цибулї, повечеряв, запив водою. Мабудь цибуля підбадьорила його, бо вже йому перехотїло ся спати. Писаннє вже набридло йому. Він почав ходити по хаті, думаючи свої думки.

Хата була тїсненька, — се була сторожка. От якби піти в „присутствіє“, де звичайно сидить старшина, засїдатель, писар, або й старші пани, коли приїздять до волости. Там так пишно! То що ж, можна й туди тепер піти, там нікого немає, ніхто не буде сердить ся.

Узяв Терешко свою лямпу, пішов до „присутствія“. Там стояв довгий стіл, застелений зеленим сукном, на стїнах були портрети царів у золочених рамах. Окрім стільцїв, під стїною стояла лава з спинкою; на їй, буває, лежить писар.

Хлопець поставив лямпу на столї, а сам почав ходити по хатї, роздивляв ся портрети, читав підписи. Знайшов у рамі якесь „наставленіє“, далї — „правила“, знов — „слово“, сказане десь якоюсь особою. Обдивившись усе, Терешко спинив ся перед столом, застеленим зеленим сукном, де звичайно по-серединї сидить старшина, а з боків — засїдатель і писар. Щасливі! Усї їх поважають і величають, на бенкети кличуть, смашними стравами і горілкою шанують, і ніхто їх не бє і не штурхає. Чи діжде колись Терешко такого щастя? Отже кажуть, що теперішнїй писар також був у свій час бідним і голодним хлопцем, вчив ся писати у волости. А дивись, — тепер паном став, велику ха-

ту собі поставив, носить резинові ґальоші. Колиб то Бог поміг і Терешкови, як виросте, вийти в люди. Терешко постановив собі, що як буде він писаром, то жалїтиме малих хлопців-писарчуків, яким сам був тепера.

Терешків погляд спинив ся на великій таблицї, прибитій височенько до стїни. На її посерединї — сонце, з очима, носом і ротом. І пописані якісь знаки й числа. Терешко й ранїш бачив се диво, та не міг добре роздивити ся. Йому не вільно було ходити до „присутствія“, хіба як покличуть або пошлють. Аж ось тепера йому нїхто не перешкодить добре роздивити ся.

Він чув, що є на світї „Брюсовъ 200-лѣтній календарь“, а в йому показано, яка буде погода на всякій рік і день, і коли який король чи князь умре, коли буде війна, голод, і яка доля судила ся кожному чоловікови.. Іще в писаря є календар на сей рік, але Терешко досї на насмілив ся його переглянути; у тому календарі мабуть написано, що має бути сього року.

Видно, розумні дуже ті люди, що складають календарі. Вони усе знають, коли що буде: коли Великдень, коли дощ або сніг, чи вродить жито. чи буде війна. Усе чисто вони вгадують наперед. Як скажуть, що сього року Петрівки буде чотирі тижднї, то так і стане ть ся. А от бідний Терешко хотів би набрати ся розуму хоч на стільки, щоб готового календаря розібрати. От певно Омелян, що люди звуть його „пророком“, уміє уже розібрати, що на сїй таблицї показано. О, то мудрий чоловік. Усї його боять ся, бо він угадує людські гріхи. Він таки буває заходить до волости, і писар до його промовляє:

— Отче Омеляне, що скажете нам доброго?

Дід-сторож нишком казав, що писар боїть ся, аби Омелько не виявив писарових гріхів...

Терешко присунув ослона, злїз на його, щоб близше придивити ся до Вічнаго Календаря.

Вічний! Не дурно ж він, бідний, так змарнів та почорнів, бо мабуть стоїть тут споконвіку... Терешко умів рахувати ледве за першу сотню чисел. Збоку таблиці Терешко знайшов якогось хвостика; потяг за його і — злякав ся: таємне і дивне лице календара заворушило ся, ожило, букви і числа посунули ся і здаєть ся сама зелена гадюка майнула хвостом.

Довго так стояв та дивив ся Терешко, иноді торкаючись до різних місць чудної таблиці — числа і знаки стояли в якомусь дивному, незрозумілому ладу: одні — боком, другі — догори ногами; одні посуваютя ся, зникають і виступають, иньши ж стоять нерухомо, немов би їх причарувала до одного місця невідома сила. То буква П не знати чому стане проти числа 48, дивить ся на його; то знов порожній знак О, як паща звіра, роззявить ся на невинну букву А і немов хоче проглинути її з тоненького кінця.

Вічний календар, — думає Терешко, — запевне показує на своєму лиці усе, що має стати ся. Але як се розібрати? Боже наш милий, сотворив усякі дива і сотворив того розумного, що зробив і се диво, — Вічного Календара, щоб показував людям, яка їх доля чекає, з образ м святого сонця посередині. Дай-же Боже, бідному Терешкови розуміти тайни показані на сїй таблиці. Гірко йому жити. У батька—матери семеро дітей, землї дуже мало, їсти нічого, і треба було віддати хлопця до волости, щоб учив ся писарського ремества. Село у їх мале, убоге, школи немає. Терешка навчив читати один старий солдат за мішок борошна і сувій полотна. Тепер Терешко уже пів-року товчеть ся у волости, ходить додому, у друге село, раз на тиждень, по хлїб та по цибулю, тим і живе. Бігає до корчми по горілку для писара та для старшини. І всї його ганяють, усї штурхають. Тільки дїд — сторож иноді пожаліє, скаже:

— Пропадеш, Терешку, пропадеш! З голоду загинеш!

І дасть, буває, юшки з картоплею, з пшоном.

Хоч-би взнати, яка доля чекає Терешка, напр., через десять, пятнадцять років!

Поторкав він таблицю, посіпав за хвостики. Таблиця змінила своє лице: проти букви П стоїть число 24. Що се? Може Терешко у 24 роки буде вже П—исаром! Але що визначає отой страшний лев, що онде виглядає збоку! То земський начальник?!.. Господи, як се страшно, але як хочеть ся відгадати!

У вікна зазирає темна осіння ніч, а в шпарку десь свище вітер. І тільки сам Терешко не спить, роздивляєть ся те диво.

Знов та й знов торкає він таблицю, і вона все показує нечувані і невидані числа і знаки. І що далї лице Вічного Календаря робило ся грізним, страшним, неначе він сердив ся, що потурбували його вічний спокій, розірвали ту давню павутину, що нею був обплутаний. Він неначе хотів промовити: „Гей хлопче, дурний єси, не розумієш нічого, куди тобі розібрати мене! То й нащо ж турбуєш старого?“ Сонце насмішкувато дивило ся на Терешка одним оком (друге було заляпане), гадюка хапала ротом свій хвіст, а він трохи не зачепив ся за число 666. Лев сховав ся, а натомість вийшло страшилище: половина як кінь, половіна як чоловік, з луком і стрілою в руці, націлив ся...

Терешко тремтїв. На той час щось гудїло й свистало в коминї. Терешко скочив з ослона, ухопив лямпу, побіг із нею до своєї хати швиденько поклав на лаві свою подрану свитину, погасив світло, ліг і заплющив очи, щоб нїчого не бачити й не чути. І знов щось гудїло і плакало у коминї. Без світла у хатї було ще сумнїще.

— Пропадеш, Терешку, загинеш! глухо промовив хтось, немов з під землї. — Да воскресне Бог і росточать ся всї вразї його!

То дїд — сторож бубонїв з просоння на печі...

III.

Сей світ — як маків цвіт і життє людське — як та бульбашка на воді. Немає радощів справжніх, немає щастя певного; а тільки лихо, та гріх, та спокуса.

Се добре знає Омелько, на прізвище „Пророк". І для того він зрік ся усїх радощів життя, спасає свою душу, читає святі книги, особливо Сон Пресвятої Богородиці, Хожденїє по мукам, Лист Єрусалимский і т. д. Постує що-середи, що-пятниці, що понеділка, невпинно молить ся, думає і балакає про близький кінець світа і про страшні муки, яких не минуть усї грішні душі.

До того ще вміє Омелько по зорях угадувати і людські думки взнавати. Так на кого гляне, зразу і вгадає усї гріхи (бо, правда, і гріхи у нас здебільшого у людей однакові), і каже:

— Ідїть від мене геть каже Господь, рід невірний і лукавий! І вергнуть вас у тар-тартари, посадять у залїзні казани, будете кипіти у сїрці та в смолї, будете лизати залїзні сковороди, будуть вас драти залїзними гаками за ребра. Бо ви середу — пятницю не постували, у неділю діло робили, до церкви не ходили, скверним зїллєм (тютюном) кадили, опоганювалися...

Омелько нераз заходив до волости, дивив ся на вічну таблицю. Ніхто у волости не вмів угадати, що вона показує, окрім самого Омелька. Він усе придивляв ся та рахував.

— Що ви там бачите, отче Омеляне? — спитає було писар.

Та Омелько не признаєть ся, тільки бубонить собі тихо:

— Ні, ще немає... А вже скоро.

— Що скоро?

— Восплачете і возридаєте усї і буде скрежет зубовний, і світло соняшне потьмарить ся, і промовлять усї до гір: упадїть на нас! і до моря: проглини нас!

— А якже у нашому краю немає ні гір, ні моря, — мовить писар, — то де їх узяти і як воно буде?

Омелько має свою громаду, свою школу...

Та Омелько не зважає на дурні теревені. Є у його своя громада, своя школа, і він до неї промовляє, і там слово його паде не як на безплідне каміннє, а як на родючу землю.

Сьогодня був він у волости, бачив на Вічній таблиці сподіване число і звіра, усе, що повинно стати ся. Глянув на страшне лице Календаря затремтів увесь, вибіг із волости і подивив ся на схід сонця, чи немає ще знамення?

У вечері до його зібрала ся звичайна громада: Семенко, хлопець трохи хорий, але з величнім настроєм души; дід Корній, що вже нераз ходив до Ахтону і до Почаєва, і до самого Єрусалиму, приніс ізвідти трохи „сліз Марії“; Палажка, благочестива молодиця, приятелька Омелькова, — його вічна спокуса; вона ходила по селах і показувала „рай“. Той рай був куплений у Київі і складав ся з скриньки, подібної до каплиці; з боку були дві дірочки, а в їх вставлені стекельця. Як дивити ся туди, то можна бачити зрілище раю і пекла, види Єрусалима і т. п. *).

Була ще в Омелька стара мати; вона сиділа у темному запічку, бо була сліпа: одного ока зовсім не було, а на друге вона бачила здебільшого таке, чого звичайні люди не бачуть. Омелько вже возив стару у Київ, мазав очи водою від Лева, що на Житньому базарі стоїть з Самсоном Семесильним; возив і до инших святих місць, та мабуть їй судило ся на тім світі щастє, бо й доси стара не прозріла.

Тихо сидить уся громада в Омельковій хаті, слухає свого пророка. Лямпадка під стелею коло божниці блимає і ледве освітлює хату, а кутки темні. На стінах прибиті навчаючі слова і малюнки, де здебільшого змальована нечиста сила у всіх видах: змії, аспиди і василиски, дідьки з рогами і т. д. Вони являли ся у свій час на спокусу до людей, для того і змальовані на науку всім, щоб лякали ся і каяли ся.

Омелько сидів у своїй довгій, чорній одежі, з довгими патлами, і промовляв:

*) Стереоскоп.

— Давно сподіваний і прореченний перед віками час настав. Діти мої, простіть мене й кайте ся, моліте ся, бо вже близько, близько.. Настає час страшної кари, бо вже гріхів намножило ся через край. Аз спущу на вас, каже Господь, огонь палющий, і напущу на вас жажду і не дам дощу, ізсушу ріки, і спущу на вас камінне гаряче і воду кипячу, і не можете ніде сховати ся від гніву мого і від кріпкої десниці моеї. І пошлю на вас звірів лютих, — голови у їх левині, крила орлині, волоссе залїзне. І спущу на вас велику тьму. Припадете до землї і возопієте, як звірі, до батьків, матерей, братів і сестер ваших. І будете їх гроби розкопувати і речете до їх: прийміть нас до себе! І одверну од вас лице своє, не почую нї вашого плачу, нї ридання...

Усї слухали й німіли, особливо хлопець Семенко.

Омелько промовляв далї:

— Ви ж знаєте, у святому письмі показано, що перед кінцем світа появить ся звірь і буде панувати: „І чуди ся вся земля у слїд звіру, і поклониша ся єму... І дани биша єму уста глаголюща велика і хульна... Число імени звірина — іже іміеть ум, да почтет число імени его, — 666...“ Отже, брати мої, вже образ звіра появив ся, і число імени его... І зорі на небі стали в надзвичайному порядку, і тремтять, — от-от упадуть на землю, як жолуді з дуба посиплють ся..

Довго ще промовляв Омелько; а тодї почали гуртом співати „псальму“:

Всї люди живуть,
Як сади цвітуть.
Моя голова
Вяла, як трава.
Покину сей мир,
Піду в монастир...

Аж тут із темного закутка Омелькова мати гукнула:

— Ухопить! Ой ой, ухопить і дратиме за печінки, за ребра!

Слїпим своїм оком вона побачила щось страшне, чого иньші люди не можуть бачити.

Хорий хлопець Семенко почав трясти ся, плакати і вити. Із темного закутка вистромила ся до світла суха, як кістяк, рука старої, що все гукала, проклинала.

Хлопець Семенко покотив ся на долївку, почав бити ся, трясти ся і рвати на собі волоссє. Лице в його посинїло, із рота котила ся піна.

— Запаскою! Чорною запаскою треба його зараз накрити! — гукнула Палажка, — тая, що рай показувала.

Вона відчипила в себе запаску, кинула на хлопця.

Дїд Корнїй глянув на її принадну постать без запаски і — почав шептати псальму.

— Ви бачите, — казав Омелько, — уже настає *його* пануваннє, *його* царство. Се *він* почав з малого, слабого хлопця, а там і до иньших добереть ся... Мужай ся, терпи до краю, Семеночку!

Довго качав ся і бив ся Семен, потім затих, заснув. А як прокинув ся другого дня вранцї, Омелько спитав його:

— Що тобі було, Семеночку?

Хлопець оповідав, що його вхопило і понесло, і бачив він усї дива і всї страхіття, про які чув від Омелька, — не дурно-ж він пророк.

Скоро люди в шинку говорили, що десь народив ся вже Антихрист і людей хапає, що вже настає його пануваннє.

Де-які баби на селї голосили. Знайшли ся старі люди, що говіли, сповідали ся, відписували своє добро на церкву. Багатий чоловік Конаш, що давав гроші за проценти, почав правити з людей гроши, бо, — думає собі, — як часом загине рід людський, то загинуть і гроші з процентами.

Омелько з дїдом Корнїєм пішли до монастира, верстов за 30, а стара Омелькова мати зістала ся у запічку на Божу волю.

Палажка з „раєм“ ходила по селу, і тепер більше було охочих подивити ся в „рай“ зо страхом і смиренієм. Палажка проповідувала кінець світа, і мідяки сипали ся в тарілочку, що стояла поруч з „раєм“.

Скоро один чоловік, сидячи в сторожці при волости, хвалив ся дідови-сторожу, що настають останнї часи. Бо вже Омелько десь бачив: появило ся Число Звірине і самий анахтемський Звір, не хай би його чума задавила, щоб йому нї дна нї покришки!

Дїд похитав головою, зітхнув і промовив:

— Ох, гріхи наші, гріхи наші тяжкі! — Та й пішов до Жида по горілку та по оселедця для писаря.

Чув сю розмову хлопець Терешко, бо він же у сїй хатї сидїв, і зараз догадав ся, де Омелько бачив Число і Звіра, та й думає собі: коли догадають ся, що се Терешко наробив, то неминуче битимуть Терешка, буде йому страшний суд. Треба щось робити, якусь раду дати. Треба таблицю так направити, щоб Звір і Число зникли, хоч і страшно доторкати ся. Тільки діждусь, — думає Терешко, що не буде нїкого в волости, зараз до дїла!

Та все нещастило Терешкови. Писар у волости ночував, бо вже великі вечорі настали і він що-вечора довго сидїв за роботою.

Волостні урядники були немало здивовані, коли раз покликали одного побожного чоловіка, щоб платив податки.

— Чому не платиш?

Мовчить.

— Продамо твою худобу, твою землю.

— Продавайте, байдуже.

— То ти-ж у старцї підеш, з жінкою, з дїтьми.

— Байдуже. Скоро всїм кінець, і вам, і менї. Та й хто знає, кому *тодї* гірше буде, чи вам, чи нам... Горе тим, що з нас шкури деруть, горе хабарникам, — ось настає, останнїй суд! А менї байдуже. Менї гірше не буде.

Після того були й ще люди, що зрекли ся платити податки і вже нікого не бояли ся, не тільки старшини, а й самого поліцейського урядника.

Біля Омелькової хати, що стояла в кінці левади, під вербами, збирала ся купа людей. Вони за приводом Омельковим, що вернув ся з монастира, молили ся, співали псальми. Поліцейський урядник, довідавшись про все те, доніс начальству, що в селі Білашівці неспокійно, люди починають бунтовати, — не хотять податків платити, „скопляють ся“ до гурту, і як скоро не прибуде сильна поміч, то вийде лихо.

Скоро до Білашівки прибув справник і привіз з собою чималу компанію урядників на конях, городових піших і соцьких. Почали скликати громаду. Де-хто прийшов, де-хто був на роботі, а купка людей зібрала ся біля Омелькової хати. Одначе виявило ся, що там „скопляють ся“ більше баби з дітьми, та трохи дідів і чоловіків.

Довідавшись про се, справник став спокійніщий і сміливіщий. Забравши старшину, засідателя, писара, старосту і цілу свою команду, повів до Омелькової хати.

У волости стало пусто, і хлопець Терешко, догадуючись, з чого те все вийшло, зараз ускочив у „присутствіє“, приставив ослона, поторкав „Вічного Календаря“, посіпав за хвостики. Лихе число 666 зникло, не стало й звіра-стрільця, а натомість вийшла дівчина...

Терешко заспокоєний утік з присутствія, сів собі у сторожці при столі і — мов не він: — писав собі своє писаннє.

В Омельковій леваді, коло хати справник побачив невелику купу людей. Вони співали — голосили:

Пійду я, пійду я на Осіян гору;
Ой гляну я, гляну у низ до-долу.
Ой доле мій, доле, ти мій вічний гробе!..
і т. д.

Як переставали співати, Омелько читав з книги:

— І поклониша ся Звіру, глаголюще: хто подобен Звіру і хто може ратувати ся з ним? І дани биша єму уста, глаголюща велика і хульна...

Наблизив ся справник по леваді до того гурту і гукнув:

— Ви чого тут зібрали ся? Росходьте ся зараз, а то пізно буде.

Люди мовчали. За їх одмовив Омелько:

— Не надійте ся на князи, на сини чоловічеськії, бо в їх нема тепер спасенія, бо вже настало пануваннє Звіра!

— Якого звіра? А візьміть лишень отого патлатого! — озвав ся справник.

Ґородові кинули ся, вхопили Омелька, поставили перед пана справника.

— Про якого звіра ти плещеш?

— Про того самого, що осьде в книзї написано.

— Де ж ти його бачив?

— На вічній таблиці у волости.

Справник здивовано глянув на старшину; старшина злякав ся, покрутив головою і благаючи подивив ся на писара, наче хотів вимовити: виручай, брате!

Писар похапцем промовив:

— Се мабуть, ваше — скородіє, він каже про вічну таблицю у волости, з показанієм незвісних времен; так і в інвентарній книзї записано...

— Нехай веде нас до волости, нехай покаже, що він там бачив, — скомандував справник.

Повели Омелька. Ішов він сміливо, ще й псальму співав потихеньку. За ним сунула поліцейська команда на конях і пішки, люди, дїти, що вибігли подивити ся на сю процесію.

Прийшли до волости.

— Показуй, де ти бачив, — промовив справник.

Омелько глянув на таблицю, протер очи, ще раз добре придивив ся.

— Де-ж воно діло ся? — бубонїв він. — О, щезло? Тут було, і вже немає! Звіра немає, а тільки дївчина. О, наводженіє бісовське!

Терешко з другої хати дивив ся у щілинку біля дверей і тремтїв.

— Та то не дівчина, — озвав ся нишком сторож до одного чоловіка, — а молодиця тая, що писар до неї ходить.

Довго допитували ся Омелька, і стусанів йому давали, і в протокол усе списували. Тодї посадили бідного пророка під арешт, людей розігнали, а Палажку пан справник допитував на самотї, і випустив її, не заборонивши рай показувати; бо то був простий собі рай, і не було в йому нїчого полїтичного.

А „Вічного Калєндара“ пан справник забрав з собою і велїв пришити до „дїла“, і вже він, бідний, нїколи світа не побачив, там була йому могила.

Усе на світї дочасне, усе зникає й пропадає. Добре й лихе, щастє, надії, страждання, і саме життє, — зникає, як дим за вітром.

На що вже Вічний Калєндар, а й той, бідолаха, діждав ся своєї смерти, як і творець його, ґенерал Ахматов.

І тільки в Москві, на гробовищі, на одній могилї і доси лежить камінь, а на йому можна прочитати:

„На сім місцї похований ґенерал князь Іван Ахматов, що визволив Росію від усяких темних заблудів, збаґатив фінанси і засоромив ворогів нашого народу своїм ґенїяльним твором — Вічним Калєндарем“.

---

10 коп.